

גליזון
באר
הכהנה

נערך ונלקט מתוך דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

וארא

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

פרשת וארא

- א אני ה' והוצאתי אתכם - באמונתו בהשגחת ה' יצא מכל צרותיו
- ז ה'מטה' אשר בידי - אין כח בעולם להזיק או להועיל אם לא ציווה כן ה'
- ה שמעתי את נאקת - לשמוע אנקת רעהו ולהיטיב לזולתו
- ז שומע תפילה - הקב"ה שומע תפילת הכל יהיה מי שיהיה
- ז למכה מלכים גדולים כי לעולם - עניין המכות לדורות עולם
- י הירא את דבר ה' - שמירת עצמו בקדושה
- יג שובו בנים שובבים - מפלאי כוחה של תשובה
- יד מעט מן האור - יחשוב ויתחיל עם פעולות קטנות
- טו ותן חלקנו בתורתך - המהרה ושפע טוב ע"י עסק התורה

סדר ועימוד:

א.י.ש. אשדוד

טל: 052-7627127

פרשת וארא

אני ה' והוצאתי אתכם - באמונתו בהשגחת ה' יצא מכל צרותיו
 וידעתם כי אני ה' אלוהיכם, היא המוציאה את האדם מסבלו, משעבודו ומיצריו. כי באמונתו הינו יודע שהקב"ה משגיח עליו בכל עת ורגע, וכל הבא עליו מאתו יתברך הוא, ונפשו שלוה עליו בידעו שאין באן כל סבל ומיצר אלא טובה וברכה, שמחה ותענוג.

א. רמז הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע (תפארת בנים) כי 'וארא' עולה לראשי תיבות אני ראשון ואני אחרון, לומר לך שזהו כל הפרשה כולה לדעת כי אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלוהים (גם ומבלעדי אין אלוהים נרמזת בראשי התיבות), וכדכתיב עוד 'וידעו מצרים כי אני ה' (ז ה), 'למען תדע כי אני ה' (ח יח), וכן לקמן (ט יד) 'בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ', וביארו רבותינו הראשונים (הרמב"ן ס"פ בא, ועוד) שלשם תכלית זו הפלה ה' ועשה את כל האותות ומופתים בעשרת המכות, למען ידעו כל באי עולם כי אני ה', ולחזק האמונה בהשגחה פרטית - שהקב"ה מנהיג כל פרט ופרט מענייני העולם כולו כרצונו על פי חשבון ותכלית, כי כל נשימה ונשימה, כל פסיעה ופסיעה, כל מעשה ומקרה - הכל נעשה ביד מכוונת מלעילא.

ב. והעיקר שלא יאבד 'דעתו' ועשתונותיו בבוא קושי והסתרה לידו, כה אמר הרה"ק ה'מאור עיניים' זי"ע (בריש פרשתו), לבאר את האמור ברש"י (ריש הפרשה) שאמר הקב"ה למשה 'חבל על דאבדין ולא משתכחין', שבעת הקושי - בבני חיי מזוני ובכל ענין, לא יאבד האדם את דעתו ואמונתו - כי הגם שזה עצמו ה'נסיון' לראות אם עומד באמונתו ונאמנותו אף בעת הסתרה, אבל עבודת האדם שלא לאבד גם את 'דעתו' - שלא ישכח מאין הוא בא ומה תפקידו זה העולם, וזהו אומרו חבל על זה שאינם כהאבות, דאילו הם אף בשעה דאבדין - כשאבדו מדרגותיהם בזמני הניסיון עמדו בשלהם, ולא משתכחין - לא היו שוכחים את דעתם מלקבל על עצמם עול מלכות שמים בכל עת וזמן.

באופן נפלא ביאר הגה"צ רבי יצחק מאיר מארילוס זצ"ל (מגדולי רבני בוקרשט) לדייק בלשון רש"י (בריש פרשתו) על הפסוק 'ויאמר אליו אני ה' - נאמן לשלם שכר טוב למתהלכים לפני, ולא לחנם שלחתיך כי אם לקיים דברי שדברתי לאבות הראשונים', שהנה ידוע מה שכתב הגה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (תו"מ כי תשא ד"ה וראית) לבאר לשון הכתוב (ג) 'וראית את אחורי לפני לא יראו', וז"ל, הנה אנו רואים כמה דברים סיבות מסיבות שונות הנעשים בארץ אשר אנו מתמהים למה עשה השי"ת ככה, אבל לאחר רבות הזמן אנו רואים ומבינים למפרע הכל, כאשר לכל, כל הסיבות תכלית כוונתם כי כולם הכנות כדי שיעשה דבר גדול כזה וכו', אבל קודם שנעשה פתגם המלך אין אנו מבינים (היינו, שבעת הצרה אין בידי בשר ודם להבין מדוע מייסרו הקב"ה), רק מאמינים בלתי ספק לא דבר ריק הוא, רק מאתנו טעם הדבר כמוס ונעלם, זה האמונה טובה גדולה היא לנו, כי מקבלים שכר על האמונה, וזה 'וראית את אחורי' - לאחר שנעשה תכלית הדבר, תראה ותבין למפרע מה שהיה ומה שנעשה (שהכל היה חסד), אבל לפני לא יראו - קודם עשיית הדבר לא יראו ולא יבינו תכליתו, עכ"ל. אמנם האבות הקדושים הגיעו לאמונה שלימה, והאמינו בהקב"ה עוד בשעת הצרה וההסתרה, וזאת רימז רש"י שהקב"ה שילם שכר טוב למתהלכים לפני, כלומר שהלכו לפני הקב"ה גם כשהוא בבחי 'לפני' ועוד מקודם שהתברר הטוב והחסד, ולא כאותם שהולכים 'אחר' הקב"ה, על דרך 'וראית את אחורי'. והן הן הדברים אשר אמר יעקב אבינו בבואו להזכיר זכות אבותיו - 'האלוקים אשר התהלכו אבותי לפניו' (בראשית מח טו).

ג. בפרשתו (ז כ- כא), 'ויהפכו כל המים אשר ביאור לדם, והדגה אשר ביאור מתה'. וכתב בספה"ק 'זרע שמשון' (ד"ה מדרש רבה), שהנה עיקר חיותם של בני ישראל כשהיו במצרים היה על ידי שצדו דגים מן היאור, וכמו שאמרו 'זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם' (במדבר יא ה), וכשהיכה הקב"ה את המצרים במכת דם ומתו כל הדגים היה נראה כי 'יבש המעיין' - נסתם והתמוטט מקור חיותם ופרנסתם, אמנם בפועל לא הפסידו מאומה, כי אדרבה, משם העשירו בני ישראל כדאיתא במדרש (שמו"ר ט י) 'ממכת דם העשירו ישראל', שנהפכו כל המים לדם, ולא יכלו המצרים לשתות מים אלא אם קנו מישראל בכסף מלא, ו'מכאן העשירו ישראל'. וללמדנו לימוד גדול כי מה שנדמה כצרה אינו אלא טובה גדולה עבורו, ומעתה אם נדמה לו כי הנה 'הבוס' פיטר אותו מהעבודה ושלחו אחר

באר הפרשה - פרשת וארא

והנה כתיב (הושע ב כב) 'וארשתוך לי באמונה', ואמרו אבותינו ממצרים אלא בזכות האמונה, שנאמר (ד לא) חז"ל (ילק"ש הושע תקי"ט) 'וכן אתה מוצא, שלא ננאלו ויאמן העם', עכ"ל, וכן אמרו (תנחומא בשלה י) 'ואין

כבוד לביתו, ומאין יבוא עזרו, אם יתחזק באמונתו יראה כי 'ממכת דם העשירו ישראל', ודייקא כאן נמצא מקור פרנסתו בהרחבה.

הנה ידוע מה דאיתא במדרש (שמו"ר א כו), שכשהיה משה ילד קטן וגדל בבית פרעה, 'היה פרעה מנשקו ומחבקו, והוא נוטל כתרו של פרעה ומשימו על ראשו, כמו שעתיד לעשות לו כשהיה גדול', ואמרו חרטומי מצרים וחכמיה לפרעה, 'מתייראין אנו נזה שנוטל כתרך ונותנו על ראשו, שלא יהיה זה אותו שאנו אומרים שעתיד ליטול מלכות ממך', והיו שאמרו שצריך להרגו או לשרפו, ולימד יתרו עליו זכות שאין בו דעת כי קטן הוא, ואמר להם הנה שימו לפניו בקערה זהב וגחלת, והיה אם יושיט ידו לזהב סימן שיש בו דעת, אכן אם יושיט ידו לגחלת הרי זה מורה שתינוק הוא, 'מיד הביאו לפניו ושלח ידו ליקח הזהב, ובא גבריאאל ודחה את ידו ותפש את הגחלת, והכניס ידו עם הגחלת לתוך פיו ונכוה לשונו, וממנו נעשה כבד פה וכבד לשון'. והנה באותה שעה היה נראה, כי אוי מה היה לנו... לא די שלא נתן לו גבריאאל ליטול את הזהב עוד דחף את ידו לתוך האש... וגרם לו כאב עצום לאותו זמן, ונזק בלשונו לכל ימי חייו, אמנם, באמת היה זה נס גדול להצילו מגזר דין מות, ולא 'רעה' אלא טובה עצומה, אך שלא כל מוחא (בפרט של נער קטן) סביל דא, ואין ביד כל איש להבין... ובאמת מעשה זה הריהו גם משל על כל חיינו, שנראה כאילו 'דחה דחיתני לנפול', לא די שאין הקב"ה מסייעני אלא אדרבה 'דוחף אותי לתוך ה...', אמנם באמת אין כאן 'דחה דחיתני' אלא 'זה' עזרני, אך אין בקוצר שכלנו להבין את ה'מעשה' לאשורו, והרי אנו כתינוקות בהאי עלמא...

כעניין הזה מצינו לגבי מי שעובר 'בזיונות', כי טובה גדולה עבורו אותם הבזיונות, נוראות מצינו ב'חתם סופר' (ד"ה ויצוים) על הכתוב בפרשתן (ו יג) 'וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצוים אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים', ופירש רש"י, צום עליו לחלק לו כבוד בדבריהם. וז"ל החת"ס, נראה דרצה להזהירם שלא יבזו המלך, ויתכפרו לו עוונותיו, ולא יבואו המכות עליו בדין. בין והתבונן אם פרעה הרשע העומד ומשעבד שישים רבוא מבני ישראל - בעינויים קשים ומרים, ובדין הוא שילקה כהנה וכהנה, אפילו הכי בזכות בזיון מועט - שלא ינהגו בו כבוד כראוי ייפטר לגמרי מהמכות, ק"ו בן בנו של ק"ו לדידן - אף מי שאינו במצב הראוי, עדיין רחוק הוא מלהיות פרעה, ובוודאי שע"י הבזיון ייפטר מכל מיני מכות ה"י.

כה ביאר הרה"ק רבי משה לייב מסאסוב זי"ע (ליקוטי הרמ"ל מבוא התפילה ה-ח) בלשון הכתוב (תהילים קז יז) 'אוילים מדרך פשעם ומעוונותיהם יתענו', שיש 'שמענים את גופם בצומות ובמקוואות קרים מאוד', אך זאת הוא דרך 'אוילים', כי אילו חכמו ישכילו לדעת ש'אם תכבוש כעסך הלוא טוב לך מאלף תעניתים, אם אתה שומע חרפתך ואינך משיב הלוא טוב לך מאלף עינויים'.

ד. מעשה היה (לפני כשנה) באחת הערים המפורסמות, באותו מקום נהגו כרבים אחרים, להעמיד איש מיוחד הבקי בתורת הנגינה וחזנות לגשת אל הבימה ביום 'שמחת תורה' לקרוא לעליה לתורה את ה'חתן תורה' ו'חתן בראשית', עם הנוסח המובא במחזורים 'מרשות וכו'', בנעימה זמרה בקול נעים ומתוק, אף בעיר זו יש יהודי אשר לו חזקה להכריז זה כשלושים שנה... בעיצומו של חול המועד סוכות, ניגש אליו הגבאי והודיעו שב'אסיפה' הוחלט, שבשנה זו אין בידו רשות להכריז רק את החתן תורה, ואילו את החזנות בהכרזת חתן בראשית יעניקו לאיש אחר שימלא מקומו... הלה שזה לו כשלושים שנה 'חזקה' לא ידע את נפשו מרוב צער ותדהמה, וכי מה פשעו ומה חטאתו שנגזל ממנו 'מרשות' אחד... בלילות נטרפה שנתו עליו, ובימים לא מצא מנוח לנפשו. ויהי בעצם היום הזה, וכבר הגיע זמן ה'מקרא' הכריז מיודענו את חתן התורה, ובבוא עתו של חתן בראשית פינה מקומו לממלא המקום, הלה שזה לו פעם ראשונה במקצוע זה טעה רבות בניגונים המקובלים וכו' ומיודענו 'בעל הנסיון' תיקן אותו שוב ושוב, עד שהגיע לומר עמוד עמוד עמוד - והנה הוא שומע שמכריזים עמוד רבי... ונוקטים בשמו... אז הבין כי בניו וחתניו קנו עבורו את עליית חתן בראשית תמורת 'טבין ותקילין' ושמרו זאת בסוד למען יבוא עליו הדבר ב'הפתעה' (a surprise), עתה השכיל להבין כי כל בכיותיו, צערו ונדודי השינה אך לריק ולהבל היו, ושחק על עצמו... כי רק לטובתו היה הדבר, שהרי אי אפשר לאדם להכריז על עצמו עמוד עמוד עמוד רבי... והוכרח להעמיד אחר שיקרא, יכריז אותו ויעלהו לגדולה.

ומעתה יתבאר מה שנאמר וידבר אלוקים וגו', כי בסוף הפרשה הקודמת כתיב שמען משה כלפי הקב"ה 'למה הרעתה לעם הזה' (ה כב), ועל כך השיב לו הקב"ה ולימד אותו היאך להמתיק את הדינים, כי 'דבר זה תלוי בידך' על ידי שיאמין שיד ה' עשתה זאת.

בדברים הללו כתב גם הרה"ק רבי יצחק אייזיק מקאמרנא זי"ע (זוהר חי בפרשת ד"ה בשחו בה) 'תאמינו לי אחי (אחרי כל הרדיפות וחלישות הדעת שעדו עלי), אם לא הייתי יודע בעצמי שבכל תנועה שבעולם נמצא כביכול ה', והשגחתו יתברך היא על כל פרט ופרט, הרי כבר מימים רבים הייתי אובר מן העולם - ממה שעבר עלי מן הדוחק והעוני והצער והגלות והבזיונות, ואחרון הכביד מחמת חלישות הדעת, אך השי"ת עוזר לי שאיני מרגיש בזה, כי בכל תנועה ותנועה הקב"ה מחיה אותי שלא ארגיש לא מהם ולא מהמונם. וכאשר אדם מאמין באמת שאין בעולם כלום חוץ מהשי"ת, אז כל הדינים נמתקים לו על ידי אור האמונה, ואינו צריך לצעקה ותפילה אלא על ידי ביטחון ואמונה מיד נהיה חסד ה'."

ובזה מבאר את הכתוב 'וישב משה אל ה' ויאמר ה' למה הרעותה לעם הזה למה זה שלחתני, כי נתכוון לשאול, למה הרעותה לעם הזה - כי לכבודות המלאכה נחלשה אמונתם, ומתוך חסרון אמונה בוודאי מאבדים את זכותם מלהגאל... אם כן - שחסרים הם את האמונה למה זה שלחתני להתייגע לריק, הרי בהעדר האמונה לא תהיה ולא תבוא גאולתם המצופה.

זאת ועוד לימד אותנו הרה"ק ה'תולדות יעקב יוסף זי"ע (משפטים ד"ה ואלה) וז"ל, שמעתי ממורי (מין הבעש"ט הק' זי"ע) כשרוצין ליפרע העונש למי שהוא ראוי לעונש או נוטלין ממנו מדרת מדרגת הבטחון, כי בשעה שהאדם מאמין בלבו ונפשו בכוראו ובהשגחתו, אין כל בוח שבעולם שיכול להזיקו, עכ"ל". נמצא שהמחזיק

הגלויות עתידות להיגאל אלא בשכר אמונה, ועל דרך זה ייאמר שע"י האמונה יגאל כל אחד מ'גלות מצרים' שלו, ויצא מכל ה'מצרים' הלוחצים ודוחקים אותו.

וכך ביאר הרה"ק מליסקא זי"ע (אך פרי תבואה ד"ה וידבר) את הפסוק בריש פרשתו (ו ב) 'וידבר אלוקים אל משה ויאמר אליו אני ה', וכבר עמדו כל המפרשים לבאר הכוונה בזה, ומבאר על פי מה שכתב הש"ך עה"ת כי תיבת א-ל-הים עולה בגימטריא כמניין פ"ו, ואילו התיבות אני הו"ה עולים למניין פ"ו, והיינו שהקב"ה מוסיף אל"ף אחד על 'אלקים' הרומז לדין, ועי"ז נהפך להנהגת שם הו"ה שהוא מקור הרחמים. ומבאר הרה"ק מליסקא עומק הדברים, וז"ל, לדעתי נראה דהכי פירושו, דהיינו אם בא לאדם איזה צער ח"ו אז מסתמא הדינים שורים עליו, אמנם צריך לידע שאין שום דבר במקרה ח"ו רק הכל בא מהשגחת הבורא ית"ש, ועי"ז נמתקו הדינים שעליו ונעשה מהשם אלוקים אני ה'. עכ"ל. וכלומר שעל ידי האמונה שגם 'הדינים' הם מהקב"ה מתהפך הכל לטובה. וזהו שנאמר (תהלים צא טו) 'עמו אנכי בצרה אחלצהו ואכבדהו', ר"ל, 'שעל כל צרה שלא תבוא יאמר שהשי"ת עשה ככה ולא נפל ח"ו במקרה (ויאמר באמונה שלימה כי עמו אנכי בצרה, שאותה צרה היא מעמי), ועי"ז אחלצהו ואכבדהו ונהפך לטובה'.

ובזה מבאר מה דאיתא בגמ' (תענית כא.) על נחום איש גם זו, שנקרא בשם זה, כי היה רגיל לומר על כל דבר שבא עליו 'גם זו לטובה', ולכאורה יש בזה תמיהה רבתי וכי מעלתו היא שאמר 'גם זו' או שאמר 'לטובה', הרי וודאי עיקר המעלה על שאמר לטובה... לטובה... ומדוע נקרא 'איש גם זו', והרי אין בשם זה משמעות בפני עצמו, והיו צריכים לכנותו בשם 'נחום איש גם זו לטובה'. אלא ביאורו, כי 'גם' הוא לשון ריבוי כידוע, ומאחר שהיה אומר תמיד 'גם זו לטובה' וראה את השגחתו של הקב"ה בכל דבר, בזה 'ריבה' עוד אחר והפך ממנין 'אלקים' למנין 'אני הו"ה', והפך את הדין לרחמים גמורים.

אף לדידן, הבה נשכיל שלא לבכות ולהצטער על מחסור בדבר פלוני, על בזיונות העוברים עלינו, כי בזה גופא מכינים עבורנו טובה וברכה ורחמים וחיים ושלוה...
ה. כתיב במכת צפרדע (ח ט) 'וימותו הצפרדעים מן הבתים מן החצרות ומן השדות', וכתב ב'דעת זקנים' מבעלי התוס' 'אבל אותם שבתנורים לא מתו לפי שבטחו בהקב"ה ונכנסו בתנור חם בצווי השם', ומכאן נלמד, כי אפילו 'צפרדע' הבוטח בהקב"ה לא יארע לו שום נזק...

באר הפרשה - פרשת וארא

האוחז את המטה ובכוחו... כך על הניזוק - הנרדף - הנפגע מרעהו להחשיב את המזיק - הרודף - הפוגע בו כ'מטה' הנתון כביכול בידי הבורא, והוא הוא העושה את כל הנעשה אתו - בחשבונות שמים... וממילא לעולם לא ירך לבבו מהעומד לבוא עליו וכדו', בידעו שאין כח ביד שום 'נברא' לעשות איזה דבר מעצמו, ולשנות את אשר נגזר עליו מן שמיא. שהרי הבורא ית"ש הוא 'עשה ועושה ויעשה' לכל המעשים, וכל מעשי רעהו אינם אלא מעשי שמים לטובתו השלימה.

ובך פירש הרה"ק ה'חתם סופר' ז"ע (תו"מ הגש"פ ד"ה ובאותות) במה שנאמר 'ויבלע מטה אהרן את מטותם', ונתפרש בגמ' (שבת צו.) שהיה נס בתוך נס, שתחילה חזרו כל התנינים להיות מטות ואז בלע מטה אהרן את מטותם, ויש להקשות, לשם מה נעשה נס זה, מדוע לא היה די בהראות המופת שמטה אהרן בעודו תנין יבלע את כל מטותם כשהם בדמות תנינים.

עצמו באמונה ובטחון לא תימוט רגלו לעולמים. וכן איתא מהרה"ק ה'שפת אמת' ז"ע (תרומה תרל"ה) בשם זקנו הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' ז"ע, 'ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו' (ירמיה יז ז), כי כפי אשר יבטח האדם בה' כך מובטח הוא באמת, כי עצם הביטחון מביא ישועה רבתי לאדם.

ה'מטה' אשר בידי - אין כח בעולם להזיק או להועיל אם לא ציווה כן ה'

בפרשתן (ז ט-יב), 'ואמרת אל אהרן קח את מטך והשלך לפני פרעה... ויבלע מטה אהרן את מטותם'. רמזו בה קמאי שבא לומר לו ולהורות לנו לדורות שאין אדם מזיק לחברו, וכל מעשי איש כנגד רעהו לטוב או למוטב אינו אלא כ'מטה' הנתון בידי אדם - שאיש לא יאמר 'מטה' זה היכני, כי כל בר דעת מבין שאין כל כח במטה עצמו לעשות איזו פעולה משוב ועד רע, ולא נעשתה הפעולה רק ע"י האדם

1. כתיב בפר' שמות (ב כג) 'ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבדה ויזעקו, וכל המעיין בפסוקי הפרשה יראה כי עד עתה לא נזכר שום רמז ל'תפילה', אלא נראה שקבלו את 'הדין' והסכימו להיות תחת סבלות מצרים, ואם כן צריך ביאור מה אירע עתה שנאנחו בני ישראל מן העבודה, ומה השייכות למיתת מלך מצרים. וביאר הגאון רבי יצחק מוואלוז'ין ז"ע (בספרו פה קדוש), כי עד עתה סברו בני ישראל כי ה'מלך' הוא רשע מרושע, הוא הגוזר גזירות עליהם והוא מעבידם בעבודה קשה, וממילא אין לנו אלא לייחל ולצפות למיתתו במהרה, או אז יקום מלך חדש ו'שלום על ישראל'... אמנם כאשר ראו שהנה המלך מת ויקם אחר תחתיו, ועדיין הגזירות עומדות בכל תוקפן, הבינו כי אין הגזירות באות מיד המלך, אלא הקב"ה הוא שהכניס בלב פרעה לשעבד את בני ישראל. ועל כן החלו לזעוק אליו, אבינו שבשמים רחם עלינו, ואכן מיד נהפך הגלגל באתחלתא דגאולה, ונגלה הקב"ה למשה בסנה ושלחו להוציא את בני ישראל.

ונמצא כי אילו היו מאמינים כבר בתחילה שכל אותם הצרות באו עליהם ברצון השי"ת, ופרעה אינו אלא כשלוחא דרחמנא, הרי היו מקדימים להתפלל, ומקרבים את קץ הגאולה. ולדידן ייאמר על כל צרה וצרה שלא תבוא, כי לו חכמו ישכילו להתפלל תיכף בביאת הצרה מתוך ההכרה כי לא פלוני הוא ה'מזיק' ולא ה'פצע' והמחלה מכאיבים, אלא כך נקצב מלעילא, ויחסכו מעליהם כל אותם ייסורים ועגמת נפש.

2. הנה כתיב בפרשתן (ז ז) 'ומשה בן שמונים שנה ואהרן בן שלש ושמונים שנה בדברם אל פרעה, רמז נפלא נתן בה הג"ר שמעון שוואב זצ"ל (בית השואבה) מה ענין מנין שנות משה ואהרן לסיפור הדברים שהם מדברים אל פרעה, אלא שגם זה היה חלק מ'מוסר' דבריהם אל פרעה, וכה אמרו לו, הנה אנו השניים העומדים לפניך מוכיחים לך שעליך לשבור קשיות עורפך וכבדות לבך, כי ממילא לא יועילו לך ה'גזירות' מאומה, שהרי לפני שמונים שנה גזרת 'כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו' ואז נולד משה - והרי הוא עומד לפניך חי וקיים, שלש שנים קודם לכן גזרת 'אם בן הוא והמתן אותו ואז נולד אהרן (הדברים מפורשים במדרש (שמו"ר כו א) גזירה ראשונה הייתה 'וימררו את חייהם' ואז נולדה מרים, גזירה שנייה הייתה 'ואם בן הוא והמתן אותו' והעמיד הקב"ה גואל זה אהרן על שם ההריון, וגזירה שלישית הייתה 'כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו' והעמיד הקב"ה גואל ע"ש המים זה משה, וכן איתא ב'ערוך' ערך אהרון, 'ותקרא את שמו אהרן, כי בימי הורתה התחיל פרעה לשפוך דמי זכוריהם ארצה', ועדיין אהרן קיים. הרי לך, שעם כל אותם 'יבות המחשבות' שעלו בלבך, רק 'עצת ה' היא תקום' ורק רצונו יתברך הוא הקובע ומכריע בכל דבר, אם כן, מדוע עדיין הנך גוזר גזירות נגד עם ישראל.

שמעתי את נאקת - לשמוע אנקת רעהו ולהיטיב לזולתו
 בפרשתן (ו ה), 'וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל',
 וביארו צדיקים אומרו 'וגם' - כי כך היא
 הנהגתו של בורא עולם, כאשר ישמע איש את צעקת
 רעהו ויתמלא רחמים עליו לעמוד לימינו, להסיר ממנו
 כל צער ומכאוב^ט, ולכבד אותו, ישמע גם ה' לקול
 נאקתו^ז ויפקדהו בדבר ישועה ורחמים^ח.

והרי כלל מסור בידינו - 'לא עבד קודשא בריך הוא
 ניסא למגנא' (זוהר מקץ רא:), אלא מבאר החתם סופר,
 שבא הקב"ה לרמוז לפרעה, הנך קורא לעצמך 'תנין
 הגדול' (עי' יחזקאל כט ג), אינך לא 'תנין' ולא 'גדול' -
 כי אם 'מטה' אשר בידי (כיד ה), אין בכוחך לעשות
 מאומה בלתי אם אתן לך את הכוח ואת הרשות
 לכה^ה.

ח. שמעתי ממכירי בעל המעשה, יהודי נכבד מתושבי ניו יארק אשר נתברך מן השמים בעשירות, ולו מפעל גדול
 אשר שם מושבו שעות רבות בכל יום, וממילא שם הוא מקום 'קבלת קהל' שלו לכל השדרים והמשולחים
 להעניק להם מרוחב לבו ומתת ידו בעין יפה. והנה, בית המפעל שלו גדול ורחב ידיים על כן כתבו כמה מהמשולחים
 מודעות ברחבי הבנין בעל הבית נמצא במקום פלוני למנוע טירחה יתירה מהמתדפקים על דלתותיו, באחד הימים
 נכנס אליו משולח אחד, ובטרם כל פתח פיו בתלונות על המודעות התלויות ברחבי הבנין - וכי כך כותבים 'לבעל
 הבית... לבעל הבית...' מי שמך 'לבעל הבית', הרי הקב"ה הוא אדון הכל והוא 'בעל הבית' על כל העולם כולו, ומה
 לך כי נטלת לעצמך שם וכינוי של הבורא יתב"ש בכבודו ובעצמו... לשבחו של 'בעה"ב' ייאמר שלא די שלא זלזל
 באותו משולח - כאומר, באת הנה לקבל מתת ידי ובמקום שתכניע עצמך מעט באת לחלוק דעותיך בקול רעש
 גדול... אך זה האיש החליט 'קבל את האמת ממי שאמרה', שמע לקולו והבטיח נאמנה לתקן את אשר עיוות,
 והעניק לו ממתת ידו פי עשרה מהסכום הקצוב שהוא נותן לכל אחד, ואת המודעות כולם החליפו בחדשות שם
 נכתב 'המנהל' נמצא במקום פלוני, כי 'בעל הבית' יושב בשמים ממעל.

כאן באנו לעיקר המעשה, כי באותם הימים התפוצץ אחד מצניורות המים אשר במפעלו הגדול, באותו מקום
 ישבה גויה מעובדי המקום שלא שמה ליבה לזרם המים הגובר והולך, ולשפך נהרות מים הנשפכים בזו השעה
 לתוככי החדר, בעל הבית שראה מחדרו ע"י ה'עין רואה' (מצלמות אבטחה) את הנעשה קרא לאותה עובדת שתסגור
 את זרם המים, אך היא המשיכה בעיסוקיה (עסקי עצמה), בינתיים נתקלקלו כמה וכמה חפצים בנזק שאי אפשר
 לתקן... מכיוון שכן שילחה לנפשה ב'פיטורין' כדת וכדין. אחר הדברים האלה קצף בעלה של הגויה על 'בעל הבית'
 שפיטר אותה ונשבר מטה לחמו החליט לעשות מעשה, ובבוקרו של יום הופיע במפעלו של היהודי כשבכיסו טמון
 כלי משחית (אקדח טעון) מוכן להרוג בו את בעל הבית, משהגיע למפעל הגדול שאל היכן מקום מושב 'בעל הבית',
 הפועלים שלא העלו בדעתם את הנעשה מתחת לאפם שלחוהו לחדר פלוני שם איתן מושבו של 'בעל הבית', אך
 משהגיע לחדר וראה כתוב בו מפורש שהוא חדרו של המנהל שאל את ה'מנהל' היכן 'בעל הבית'... הראה לו
 ה'מנהל' באצבעו כלפי מעלה כלומר בעל הבית יושב מלמעלה ומנהיג את כל העולם כולו והמפעל הלז ג"כ... ויצא
 הגוי מחדרו כשהוא ממהר לעלות לקומות העליונות כמו שהבין מהאדם שפגש זה עתה כי 'בעה"ב' יושב בקומות
 העליונות... היהודי שהחל לחשוד כי הלה מתכוון לרעה... החל מיד בודק אחריו באותם 'מצלמות' וירא איך שהגוי
 מכין את עצמו להרוג את בעה"ב, מיד נעל היטב את דלת חדרו ואת כל שערי המפעל הזמין את שוטרי המדינה
 שמיהרו לבוא ותפסוהו 'על חם' באזיקים לבית האסורים, ותנצל נפש היהודי ממוות לחיים... וכל זה בזכות הכרתו
 והכרתו בעל הבית למעלה.

ט. בימים שכיהן הגה"צ רבי משה קליערס ז"ע כרב בעיה"ק טבריה ועמד בראשות כולל האברכים, היתה תקופה
 קשה עד שבמשך מחצית השנה לא קבלו האברכים עמלי התורה את משכורתם (שכר בטלה), רק הממונים על
 הכולל קבלו את משכורתם, ואף רבי משה כמותם. באחד הימים קרא רבי משה לממונה על חלוקת המעות, ופקד
 עליו, כל זמן שהאברכים אינם מקבלים משכורתם אף את משכורתם לא תיתן. ואכן, בתחילת החודש הבעל"ט לא
 הגיע השמש עם הסכום אל ביתו של ר' משה, לא חלפו כמה שעות ותבוא אליו הרבנית בקובלנא על שכך ציווה,
 בטענתה, הנני חייבת מעות לשלם לחנווני ולשאר בעלי המלאכה, נענה רבי משה ואמר לה, אף לאברך המתמיד
 'חיים ובלתינער' אין די בביתו, ואף הוא חייב כבר סכומים גדולים לבעלי חובותיו. והנה, כל זמן שלא יחסר המזג
 בביתי לא אוכל להבין אל לבם, ולהרגיש את צערם של עמלי התורה, ולא עוד אלא שאם אחד מהם יתאונן קשות
 לא אבין ולא ארגיש עמו את כאבו, ואולי אף אפגע מדבריו, לכך אין ברצוני לקבל את המעות עד שגם הם יקבלו.

באר הפרשה - פרשת וארא

על רבי ירוחם הגדול ממיר זצוק"ל מספרים שפעם עלה אל הרכבת (באן), ובעלותו על מדרגות הרכבת בעת נעילת הדלתות נשמטה נעלו אחת מרגליו, וכבר לא היה יכול לחזור ולקחתה כיון שהחלה הרכבת לנסוע, בו ברגע תפס ר' ירוחם את אשר נעשה, חלץ את נעלו השנית והשליכה מבעד לחלון, בהסבירו לסובביו - הרי את הנעל הראשונה כבר הפסדת, ומה אעשה בנעל הזו שנשארה לפליטה... לכך השלכתי מיד גם אותה, והמוצא אשר ימצא את הנעל הראשונה ימצא גם כן את השנית...

וכבר אמרו, כי כל אחד היה מגיע ל'השגה' גדולה כזו - להשליך את הנעל האחרת למען המוצא, אך הוא היה 'משיג' זאת רק לאחר כברת דרך בהרגיע נפשו מהבהלה שהייתה לו מאבידת הנעל, אך רבי ירוחם שכל מהותו הייתה לחיות מתוך מחשבה על הזולת על כן 'השיג' זאת ברגע כמימרא בעת שעדיין יכול היה להציל משהו למען רעהו. י. והנה, אף שנצטוונו 'להיזהר בכבודן של ישראל' אין זה אלא ענין לאיש על רעהו, אבל אי"צ לומר שעל כבוד עצמו לא 'נצטווה' האדם להיזהר - שיכבדוהו אחרים... אלא אדרבה יכוף עצמו ויהא נכנע בפני כל איש ואיש מישראל... וכן מצינו בפרשתן (ט לא-לב) 'והפשתה והשעורה נוכתה, כי השעורה אביב והפשתה גבעול. והחיטה והכוסמת לא נוכו כי אפילות הנה' וברש"י, 'השעורה אביב - כבר ביכרה ועומדת בקשיה ונשתברו ונפלו, וכן הפשתה גדלה כבר והוקשה לעמוד בגבעוליה. כי אפילות הנה - מאוחרות ועדיין היו רכות ויכולות לעמוד בפני קשה'. יש שביארו כי אדם הקשה העומד על שלו, ואינו יכול לכוף עצמו בפני חברו (לוותר בעת הצורך), הרי הוא לוקה הרבה ומאבד טובה בחייו. אבל מי שהוא רך כקנה פני כל, אינו נשבר מהתלאות הבאות עליו, ויכול לעמוד בכל מצב שהוא. ובפירוש אמרו בגמרא (סנהדרין צב.) אמר רבי אלעזר לעולם הוי קביל וקיים, ופירש"י, הוי עניו ותחיה.

יא. מעשה בשני אחים שאחד מהם עלה לגדולה ונתעשר בעשירות מופלגת, ואילו השני נשאר עני מרוד חסר כל. ויבוא היום ובנותיו של האח העני הגיעו לפרקן, ולרש אין כל, החל העני לחשב - אלך לארמונו של אחי, אספר לו על מצוקתי, אולי יחוס עני ואביון אולי ירחם, וכך עשה, בהגיעו לבית אחיו ביקש מ'שומרי הסף' שיכניסוהו אחר שהוא אחיו של 'בעה"ב'. מיד הכניסוהו אל הבית, אך 'העשיר' החליט לעשות עצמו כמי ש'אינו מכיר', ושאלו 'מי אתה', ויענהו העני אחיך אנכי, אך העשיר בשלו - מי אתה, ויענהו בבושת פנים - 'אחיך ובשרך אנכי', אמר לו העשיר 'איני יודע מה אתה סח', כי בן יחיד אנכי להורי, ואין לי אח כלל, נראה לי שטעית באדרעס (כתובת), ויצא העני מלפניו בבושת פנים ובפחי נפש.

כעבור ימים אחדים פנה האח העשיר לבקר כדרכו את אביו הזקן (שממנו עדיין לא שכח), מיד כשנכנס הבן - העשיר, הביט בו האב בפליאה ושאלו - מי אתה, ויען העשיר 'אנכי ראובן בנך בכורך', אמר לו האב 'איני יודע מה אתה סח', אין לי בן הנקרא ראובן, נראה מתוכן דבריך שטעית באדרעס, כי איני מכירך ולא ידעתך, הבן העשיר - שהחל לחשוש שמא אירע משהו לשפיות דעתו של האב לא ידע את נפשו, והחל מתחנן אל אביו - אבי, אבי, הלא שני בנים לך ואני הוא ראובן בכורך, אך האב לא חזר בו ועמד על שלו... עד שבסוף נענה האב ואמר לו, אני הנני אביו של שמעון (העני), אם הינך אחיו הרי אני גם כן אביך, ואם לאו... על דרך זה יהודי המכיר באחיו, והוא גומל חסד ומרבה להטיב לרעהו, אומר הקב"ה אף אני אביך - ואתנהג עמך 'כרחם אב על בנים' (תהלים קג יג)...

יב. פעם שאל הגאון בעל 'שבט הלוי' זצ"ל את הגאון רבי יעקב אידלשטיין זצ"ל כיצד זכיתם ל'כח' עליון כזה שכל ברכותיכם ותפילותיכם מתקבלים בשמים ופועלים פעולתם לטובה... תחילה ניסה ר"י לבטל את עצמו ושאל מנין לכם שהם פועלים... אבל משלא נתקבלו תירוציו נענה ואמר, שמא כל זה ב'מידה כנגד מידה' כי קהל גדול בא אלי והנני שומע ומקשיב לכל יחיד ויחיד מהם ב'סבלנות' עצומה, אין איש היוצא מביתי מבלי שנשמעו כל דבריו באוזן קשבת, על כן גם בשמים אומרים נשמע בסבלנות את כל דבריו עד תומם ונמלא את בקשותיו ותפילותיו. יג. דבר נפלא מצינו ב'בעל הטורים' (בראשית מא לד), שהנה מצינו ב'מסורה' ב' פעמים בהם נזכר עניין מינוי פקידים על ידי המלך. א. בפרשת מקץ, שאמר יוסף לפרעה 'יעשה פרעה ויפקד פקידים על הארץ'. ב. אצל אחשוורוש, שם נאמר (אסתר ב ג) 'ויפקד המלך פקידים', ומבאר הבעל הטורים, כי אחשוורוש עשה זאת לצורך עצמו, להביא לו מי שתמלוך תחת ושתי, ובסופו של דבר נעשה עני ורש, וכמו שפירשו חז"ל (מגילה יא.) מה שנאמר בו (אסתר י א) 'וישם המלך אחשוורוש מס על הארץ ואיי הים - שנעשה רש', אמנם, להבדיל אלף אלפי הבדלות, יוסף הפקיד פקידים לקבץ כל אוכל מצרים למען יוכל לכלכלם בכל שנות הרעב, וכל מטרתו היתה לטובת אחרים, 'על כן העשיר וליקט את כל הכסף'. נמצינו למדים, כי הדואג רק לעצמו לא יתקיימו נכסיו וסופו שנעשה רש, אמנם הדואג לאחרים ושוקד על טובתם הוא יזכה לרוב ברכה ולעשירות גדולה.

ותינתר ממקומה, כי מכאן נסתמו כל טענותיו ותלונותיו - שהוא חוזר ואומר בכל עת ושעה - הנני העני ממעש, מכף רגל ועד ראש אין בי מתום, מה אני ומה חיי שאוכל לעמוד ולהתפלל לפני הבורא, כיצד תעשה תפילתי רושם. כי ישא ק"ו בעצמו, אם זה הרשע - פרעה ששיעבד שישים רבוא מבני ישראל ורחץ בדמם של בני ישראל וכו' מכל מקום תפילתו תצילנו מן המכות - אשר היו מגיעים לו ביושר... עד שהוצרך הקב"ה להזהיר את משה שיבוא אל פרעה קודם שיתפלל, ק"ו בן בנו של ק"ו לבר ישראל שיכול לפעול בתפילתו גדולות ונצורות - כי אף הפחות שבישראל לא נגע באפס קצהו מרשעותו של פרעה י".

עוד מצינו 'בספר העיקרים' (מאמר ד' פמ"ז) שהתפילה מועילה לכל אחד ואפילו פחות שבפחותים, וראייתו ממנשה בן חזקיה מלך יהודה, שהיה רשע גמור ולא היה מי שהמרה את פי ה' והפליג בעוול כמוהו לא לפניו ולא לאחריו, ואף על פי כן נאמר בו (דה"י ב' לב יב-יג) 'וכהצר לו חילה את פני ה' אלוקיו ויכנע מאד מלפני אלוקי אבותיו, ויתפלל אליו ויעתר לו ה', וישמע תחינתו וישיבהו ירושלים למלכותו, ולמדנו מכאן שאף אם יהיה המתפלל בתכלית הרוע כמנשה הרי הוא מוכן לקבל החסד על ידי התפילה י".

למכה מלכים גדולים כי לעולם - עניין המכות לדורות עולם איתא בזה"ק (פר' בא לו). לפרש מה שנאמר (ישעיה יט כב) 'ונגף ה' את מצרים נגוף ורפוא', נגוף למצרים ורפוא לישראל, וכלומר שכל מכה ומכה היתה

והמיטיב לרעהו ושמה בשמחתו מתעלה עד אין קץ, כביאורו של הרה"ק ה'כתב סופר' זי"ע עה"כ בפרשתו (ו-נו-נח) 'הוא אהרן ומשה... הם המדברים אל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל ממצרים, הוא משה ואהרן. וברש"י 'הוא אהרן ומשה וכו' לומר לך ששקולין כאחד. והקשה השל"ה הק', היאך אמר שהיו שקולין כאחד הרי מפורש אמרה תורה 'ולא קם עוד נביא כמשה', ואף לאהרן הכהן עצמו אמר הקב"ה (במדבר יב ז) 'לא כן משה עבדי' - ואיככה יאמר 'שקולין היו'.

ומבאר ה'כתב סופר', כי אכן משה רבינו היה גדול מאהרן אחיו, אלא שבאותה שעה שעמדו אל מול פרעה נתעלה אהרן להיות כמשה, ולא זכה לזה עד שקיים בנפשו וראך ושמה בלבו - אעפ"י שמשה היה צעיר ממנו בשנים ולא התקנא בו כלל. וגם הוסיף והלך עם משה להיות לו לפה לפני פרעה - אעפ"י שידע שגנאי הוא לו דבר זה, שהרי פרעה מכיר אותם וידע כי הוא גדול ממנו בשנים ולא בוש ממנו, ומכיוון שאהרן הקריב מעצמו כן נתעלה באותו זמן להיות שקול כמשה רבינו. כי מאד גדלה חשיבותו של המשבר מידותיו וטבעיו בין אדם לחברו, להתעלות בעילוי אחר עילוי.

שומע תפילה - הקב"ה שומע תפילת הכל יהיה מי שיהיה בפרשתו (ה טז), 'ויאמר ה' אל משה השכם בבוקר והתייצב לפני פרעה הנה יוצא המימה', נוראות איתא במדרש (שמו"ר יא א) היה פרעה רוצה לעסוק בתפלה, אמר הקב"ה למשה, עד שלא יצא - לך והתייצב לפניו. המתבונן בדברים אלו תתפעל נפשו

יד. אגב אורחא יסופר, כי כשעלה המשגיח רבי אליהו דסלר זצ"ל לכהן בישיבת פוניב'ז שם אל ליבו שרבו הבחורים האומרים קדיש יתום, מיד תיקן להאריך בפסוקי דזמרה באומרו שקבלה בידנו כי פסוקי דזמרה מועיל לזמר עריצים ולהכרית המקטרגים, ובזכות זה יתמעטו ה'קדיש יתום'.

ובענין התפילה, שמעתי מחכם אחד, מעשה באיש שרצה להיכנס לביתו, תחב ה'מפתח' בחור המנעול, אך, אויה, המפתח אינו נכנס כהוגן, מה עשה האיש, לא נתייאש, אלא החל לנקוש על הדלת עד שפתחו לו את הדלת, ושמה תתמה מדוע נקש האיש על הדלת, בע"כ תאמר, משראה שהמפתח אינו נכנס הבין שללא כל ספק יש אנשים בתוך הבית והם תחבו מפנים את המפתח, והוא המעכב בעד המפתח שלו, לכן החליט לדפוק ובוזה לקרוא להם עד הדלת למען יפתחו בפניו שערי הבית, כיו"ב לדידן, דעו נא שהבית אינו ריקם, בפנים, בתוך הבית יש מישהו - הקב"ה הממתין לשמוע את דפיקותיכם על הדלת, וזוהי התפילה, ובוודאי כשתדפקו ותקראו אליו בתפילה יבוא ויפתח בפניכם שערי שמים להריק עליכם אוצרו הטוב.

טו. לאידך גיסא, גם הצדיק הגדול ביותר אי אפשר לו בלא תפילה, וכפי שיש ללמוד מעניין ה'עשרת המכות' האמורים בפרשה, בהם נזכר פעמים הרבה שהתפלל משה שיסורו המכות, וכדכתיב 'ויעתר משה אל ה'', 'ויפרוש כפיו אל ה'', 'ויצעק', ולכאורה מה צורך יש בתפילות אלו אחר שמלכתחילה כבר נקבע כמה זמן תימשך המכה,

באר הפרשה - פרשת וארא

מידת 'מלכות', לאחר מכן שלח הקב"ה מכת צפרדע גדולה לישראל [וכגון מכת דם שממנה העשירו בני ישראל (שמו"ר ט י)]. ונתבאר בספ"ק עומק הכוונה, כי הנה בני ישראל היו משוקעים בטומאת מצרים, ועשרת המכות טיהרו וזככו את ישראל והחישו להם רפואה לנפשותיהם למען יוכלו להינאל ממצרים.

לנגוף ולהרע למצריים, ובד בבד היה בזה רפואה וטובה גדולה לישראל [וכגון מכת דם שממנה העשירו בני ישראל (שמו"ר ט י)]. ונתבאר בספ"ק עומק הכוונה, כי הנה בני ישראל היו משוקעים בטומאת מצרים, ועשרת המכות טיהרו וזככו את ישראל והחישו להם רפואה לנפשותיהם למען יוכלו להינאל ממצרים.

והנה התורה הקדושה היא נצחית וכל האמור בה שייך לדורות עולם, וגם בימינו אנו 'עשרת המכות' מטהרים את בני ישראל להצילם מן יצרם הרע שזהו 'שעבוד מצרים' בזמן הזה^{טז}. ומעתה עלינו להתבונן בתוכן הפנימי של אותם המכות הכתובים 'בספר מלחמות ה'י', למען נדע את הדרך אשר נלך בה בכדי ליצאת לחירות עולם מיצרנו הרע.

ואף שאין לנו עסק ב'נסתרות' נביא ממה שנתבאר בספ"ק על דרך העבודה בעניין מכות דם וצפרדע, שהם ממש מעניינא דיומא ימי השובבי"ם, וכדלהלן. תחילה, מה שמרומז במכת דם, שהנה איתא בזה"ק 'מלכות פה', והיינו שמידת מלכות מכוונת כנגד פה האדם, ונמצא שהמכה הראשונה שהביא הקב"ה על המצריים היה בכדי לטהר את הפה מכל דבר איסור וטומאת הפה. וללמדנו כי תחילה וראש עלינו לתקן את הפה ולשמור על 'ברית הלשון', ולהתרחק ביותר מכל דיבור שאינו נקי וטהור בתכליתו, וכבר מצינו בדברי חז"ל שהפליגו נוראות בעונשו של מי שמפקיר את פיו ומנבל לשונו רח"ל.

וכיאר האר"י הק' (פרי עין חיים חג המצות פ"ז, וע"ע זוה"ק וארא כט:) כי עשרת המכות המה מכוונים כנגד 'עשר ספירות', מה'ספירה' והמידה התחתונה והנמוכה עד לספירה העליונה, וכלומר, שמכת דם באה לזכך

וכמו שהביא רש"י (ז כה) שהיתה המכה משמשת שבוע ימים, אלא שאי אפשר בלא תפילה, כי כך גזר הקב"ה שאופן השפעת החסד בעולם יהיה רק על ידי תפילה.

ועוד בזה, שהנה כתב האור החיים הק' (שם) וז"ל, 'וסובר אני, הגם שהיה גבול למכה היתה מסתלקת אם היה משה מתפלל קודם הזמן ההוא', וללמדך כי גדול כח התפילה 'לבטל את הנגזר'.

טז. דבר נורא כתב הגה"ק ה'חתם סופר' ז"ע (תו"מ ד"ה והוצאתי) לבאר ב'דרך דרוש ומוסר' בלשון הכתוב (ו ו-ז) 'והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים וגו', ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלוקים', כי הנה נודעת הקושיא כיצד אירע שהיו בני ישראל במצרים מאתיים ועשר שנים בלבד, והלא הקב"ה אמר לאברהם אבינו בברית בין הבתרים 'ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה' (בראשית טו יג), ונאמרו בזה תירוצים לאין מספר, ומבאר החת"ס על פי מה שקיי"ל (יבמות מו. ובשא"מ בש"ס) 'הקדש מוציא מידי שעבוד' [כלומר, שהלווה מחברו ומשעבד קרקעותיו לפרעון החוב, וחזר והקדיש את השדה, הרי היא שייכת להקדש, אע"פ שהשעבוד למלווה קדם להקדש, כי בכח ה'הקדש' להפקיע את השעבוד], והכא נמי, אף שבני ישראל היו 'משועבדים למצרים', אך הקב"ה הקדישם 'לעצמו ולכבודו', וכמו שנאמר (ירמיה ב ג) 'קודש ישראל לה' ראשית תבואתו', וממילא נפקע השעבוד. ובזה יתבאר לשון הכתוב, כי אמר הקב"ה והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים, על ידי שאקח אתכם לי לעם והייתי לכם לאלוקים, ויתבטל שעבודכם למצרים מעצמו.

ועל עניין זה הזהיר הכתוב באומרו (ויקרא יא מד-מה) 'והתקדשתם קדושים כי קדוש אני וגו', כי אני ה' המעלה אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלוקים והייתם קדושים, ר"ל והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני, רק על ידי זה אני ה' המעלה אתכם מארץ מצרים, ועל כן והייתם קדושים - לשמור על קדושתכם תמיד, כי אם לא תשמרו ח"ו אזי כביכול שוב אינם 'קודש לה', וחוזר שעבוד מצרים למקומו, ואכן זהו עניין שעבוד מלכויות בגלות המר הלזה, להשלים את מניין ארבע מאות שנה שהיו צריכים להיות במצרים. ומדבריו למדנו כי המקדש עצמו זוכה להיות לחלקו של הקב"ה ולצאת מ'גלות מצרים' דידיה, ו'תנאי' הגאולה הוא כששומר על עצמו בכל ענייני הקדושה.

יז. וכמו שכבר הבאנו מדברי הרה"ק החידושי הרי"ם ז"ע, שב'קאצק' אמרו, שבפרשיות אלו של גלות וגאולה מצרים יש לעיין בהם כב'הלכה ותוספות קשה' (אמרי הרי"ם שמות).

שמסרו נפשם על קידוש השם, כאשר נכנסו לתוך התנורים, כי לשמירת הקדושה נדרש מהאדם מסירות נפש עד ש'יכנס לאש' מבלי תירוצים ופקפוקים, ולא יעבור על רצון קונו". ואכן מצינו ב'פרק שירה' (סוף פ"ה) 'צפרדע אומרת ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד', הוא הפסוק המורה על ייחוד שמו ית' עד מסירות נפש, שזהו עניינה של מכת צפרדע, וללמד על בחי' מסירות נפש בשמירה על כל גדרי הקדושה.

אמנם לעומת זאת כבר אמרו חז"ל (ילקוט שמעוני קפב) שאותם הצפרדעים שנכנסו לתנורים נעשה להם גם ולא מתו, ופירש החוקני 'לפי שמסרו נפשם למות על מצוות הקב"ה, והיינו מעמא כי מי שמשבר את מבעו לעשות רצון קונו הרי זוכה הוא לניסים שמחוי' לדרך הטבע, ואין כח ל'טבע' לשלוט עליו".

עוד יש ללמוד מ'פרשתא דא', וכמו שדייק הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע שרק במכה זו מצינו ש'ותבאש הארץ', והרמוז בזה, כי העצה כנגד תאוות רעות הוא שימאסם בעיניו עד שיהיו כדבר סרחון המעלה צחנה ובאשה".

נוראות מצינו על חומר 'חטא הלשון' - עד היכן ירד מטה מטה אם לא ינצור לשונו מדבר רע. וכה אמר הגר"א (חומש ע"פ הגר"א, מובא גם בס' פנינים משולחן הגר"א) בפ"י הפסוק (בראשית ל"ב) האמור באשת פוטיפר 'ותתפשהו בבגדו לאמר שכבה עמי', דלכאורה צ"ב מהו 'לאמר' - מה היה לו לומר, אלא, כי רשעה זו רצתה שיוסף יטמא את פיו ויחזור בפיו על דבריה, ביודעה שאחר שיטמא את פיו ח"ו כבר לא יוכל לה להתנגד אפילו על העבירה עצמה.

וז"ל הגר"א בפירושו למשלי (פ"ג ג) 'שומר פיו נוצר נפשו', שהפה הוא שמירה לכל הנפש, וזהו שאמרו (ברכות יז) 'שומר פיך מכל חטא', שעי"ז תתקדש ותטהר עצמך מכל עוון. אבל מי שמרחיב שפתיו אע"פ שיש לו נפש טובה ועושה מצוות הרבה וכמה גדרים, הפיו יהיה לו מְחַתָּה [- לשון שבירה] לכל. ובאבן שלמה פ"ז אות א' הוסיף, 'וכל תשוקתו לדבר מצוה מתבטל עי"ז'.

ומהמכה השניה, מכת צפרדע, שהיא כנגד מידת 'יסוד' שהיא מידת הקדושה, נלמד כאן כמה יסודות בשמירת דרכי הקדושה, שהנה רק בצפרדעים מצינו

יח. לימוד נפלא מלמדנו הרה"ק ה'דברי שמואל' זי"ע (בפרשתן) וז"ל, איתא במדרש (שמו"ר י ג) איך היתה הצפרדע נכנסת לתוך בתיהם של גדולים העשויים משיש, אלא שהיה אומר לשיש עשה לי מקום שאעלה ואעשה רצון בוראי והיה נבקע השיש. ועל דרך זו צריך כל יהודי לומר ללבו האטום כאבן, התבקע כדי שאעשה רצון בוראי... התבקע כדי שאעשה רצון בוראי... שאפילו בשביל הצפרדע נבקע השיש בלכתה לעשות רצון הבורא ית"ש.

יט. בפרשתן (ו יב), 'וידבר משה לפני ה' לאמר הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתיים', ובמדרש (בר"ר צב ז) 'זהו אחד מעשרה ק"ו שבתורה', וכבר נתקשו המפרשים בהבנת הדברים (אור החיים הק' ועוד), שהרי בתורה גופא נכתב ה'פירכא' על הק"ו, שהרי בני ישראל לא שמעו אל משה מקוצר רוח ועבודה קשה (שם ט), ומהו 'קל וחומר' שאף פרעה שאין לו 'עבודה קשה' לא ישמע אליו.

ולתרץ כל זה יש להקדים את דברי ה'באר מים חיים' (פר' נח ח, ועיין אגרא דפרקא אות כ"ד) כי העובד את בוראו בדרך הטבע - כל זמן שהעבודה באה לו בנקל, וכגון שמקיים 'יתגבר כארי' להשכים בבוקר רק ביום בהיר, ואילו ביומא דסיתוא כשהקור גובר ישאר במיטתו, וכן כל עסקו בתורה אינו אלא כשיש לו חשק ללמוד, הרי שכרו מן השמים גם כן רק בדרך הטבע - שבכל עת שהבורא משפיע 'שפע' על כל העולם כולו, יוסיפו גם לו בתוך הכלל שפע רב טוב על קיום מצוותיו, אך מי שבועט ביצרו, ומתגבר על טבעו במסירות גוף ונפש לעשות רצון קונו וחפץ צורו, הרי אף שכרו ישולם לו 'מדה כנגד מדה' למעלה בדרך הטבע, וכשנצרך לאיזה ישועה ישדדו עבורו את כל מערכות הטבע כרצונו וכהצטרכותו.

והשתא אתי שפיר, שכך אמר משה להקב"ה, אם היו בני ישראל מתאמצים 'למעלה מטבעם' והיו שומעים אלי על אף קוצר רוחם מעבודתם הקשה, אזי מובטחני שימדוד להם הקב"ה כמידתם, ויעשה נס שישמע פרעה אותי אף שאני ערל שפתיים. אך מאחר שבני ישראל לא שמעו אלי - אלא נהגו בדרך הטבע שבמצב 'עבודתם הקשה' א"א להם לשמוע אלי, אם כן איך ישמעני פרעה, והרי אני ערל שפתיים שעפ"י טבע אין שומעים ומקשיבים לו.

כ. וכך ביאר הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (תרל"ט ד"ה ובמ"א) 'ולא יראה בך ערוות דבר ושב מאחרך', לא יראה - ס'זאל דיר נישט געפעלן (לא ימצא הדבר חן בעיניך), אלא התקדש עד שתמאס את הרע...

עבירה ועוון, והרי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, אלא שהבקשה עצמה היא היא יר"ש, וכמו שכתב החו"א, שיש לו לאדם כח הבחירה אם לבקש על יר"ש אם לאו, ועל 'בחירה' זו נאמר חוץ מיראת שמים.

הירא את דבר ה' - שמירת עצמו בקדושה

בפרשתן (ט ב), 'הירא את דבר ה' מעבדי פרעה הנים את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים, רמו בה הרה"ק ה'אמרי חיים' זי"ע דירא שמים אינו מסכים שבניו וב"ב יסתובבו בחוץ ברחוב ובשדות [מחמת גדרי קדושה] ומכנים את ב"ב אל הבית להישמר בקדושה^{כא}.

כי העיקר הוא לעשות 'גדר וסייג'^{כב} - להתרחק מאד מכל דבר רע ולברוח הימנו כמשחוויו קשת^{כג}, וכפי

הוסיף הרה"ק ה'באר משה' זי"ע מאוז'רוב לדקדק בלשונות הכתובים, כי בכל המכות נאמר הלשון בתפילתו של משה 'ויעתר' ורק בצפרדע כתיב (ה ה) 'ויצעק', כי על האדם לצעוק אל הקב"ה הצילני נא מיד היצר המתגבר עלי בעניינים אלו, ואין די ב'תפילה'. משל למה הדבר דומה, לאחד שפרצה דליקה בביתו, שאינו יוצא לבקש משכניו בלשון רכה ונעימה שמא יואילו בטובם לכבות את השריפה, אלא צועק בקול גדול לעזרה, כי האש בוערת ומתלקחת ולא עת לחשות... כך בענייני 'יסוד' צריך לצעוק אל ה'.

וה'ועקה' גופא היא ה'יראת שמים' הנדרשת מהאדם, וכמו שביארו היאך אנו מתפללים בכל יום (בברכות השחר) 'ואל תביאנו לא לידי חטא ולא לידי

כא. בענין קדושתן של ישראל, בפרשתן (ו ז) 'והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים', פירש ה'שפת אמת' (תרל"א ד"ה והוצאתי) בשם זקנו ה'חידושי הרי"ם' זי"ע שכך אמר הקב"ה - אוציא אתכם ממה שאתם רגילים לסבול את טומאת מצרים, כי כל עניין הגלות הוא מה שמתרגל לחיות תחת שלטון הרע, וסוד הגאולה הוא שמרגיש בעצמו שאינו מוכן להמשיך יותר בדרכו הרעה. ומסיים וז"ל, והוא עצה היעוצה לכל איש ישראל על ידי שמרגיל עצמו להיות שונא הרע בתכלית השנאה וכו' וזה התחלת הגאולה, עכ"ל.

בדרך זה ביאר בספר 'נתיבי ישורון' בנוסח הסליחות 'במטו מינך ברחמך דנפישין וכו' עד דלא נהוי גמירא בשביא' כי 'גמירא' הוא מלשון 'לימוד' (והוא ע"ד שמצינו בש"ס פעמים רבות לשון 'גמירי'), וכלומר, שהקב"ה ירחם עלינו להוציאנו מהגלות בטרם 'נתלמד' ונתרגל אליה.

כב. הנה אחד מדרכיו הגדולים של היצר להסית את האדם מן הדרך הטובה ולפרוץ גדרים וסייגים, הוא בטענה הידועה שהרי 'כולם עושים כך וכך', ומדוע אני צריך 'לפרוש מן הבריות' ולהיות צדיק יותר מכולם... וכנגד טענה פסולה זו מצינו דברים כדורבנות בתורתנו של הגה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (תו"מ שמות ד"ה בהפטרות) בביאור מה שנאמר (מלכים א' ב א-ג) 'ויקרבו ימי דוד למות ויצו את שלמה בנו לאמר, אנכי הולך בדרך כל הארץ וחזקת והיית לאיש, ושמרת את משמרת ה' אלוקיך ללכת בדרכיו', שהנה מצינו בגמ' (פסחים מב.) שפירשו לשון 'לאמר' שהוא מלשון לאו אמור, וכלומר ש'לא תאמר', ועל דרך זה מפרש החת"ס בזה"ל, הזהירו לשלמה שלא יאמר הנני עושה כקלקולים רוב העולם, אלא צריך אדם להתחזק במעוז התורה נגד אנשי דורו הפורצים גדרי עולם. על כן אמר כאן 'לאמור אנכי הולך בדרך כל הארץ', ר"ל לאו אמור אנכי הולך בדרך כל הארץ לעשות כמעשיהם וכמנהגייהם, לא תאמר כן אלא 'וחזקת והיית לאיש' במעוז התורה לגדור גדרה ולעמוד בפרצתה. ואמר עוד ושמרת את משמרת ה' אלוקיך וכו', אין רצוני (לצותך) לקיים מצות התורה וציצית ותפילין דזיל קרי בי רב הוא (ואין צורך להזהירו על כך) אלא לשמור משמרת גדרים וסייגים וכו' כדי שיהיה זה הכנה ללכת בדרכיו, עכ"ל, ועיי"ש עוד בזה.

וזה אשר מוסר נפשו למצוא חן בעיני הכל, ולשם כך יעזוב את ה'יסודות' אשר נתחנך עליהם, ואת עקרונותיו עבור ידידים ורעים, הרי הוא דומה לאותו מוכר דגים שהצליח מאד בעסקי חנותו, והיו עוברי אורח נכנסים וקונים ופרנסתו הייתה מצויה בידו לרוב, עד שבא אליו אחד מ'ידידיו' ושאלו בעניין ה'מודעה' (שלט) הניצב מבחוץ בו נכתב כאן מוכרים דגים חיים, מדוע תכתוב כאן מוכרים, וכי מי פתי לחשוב שהשלט הוא כאן והמכירה מתקיימת במקום אחר, גם השוטה יבין שמכירת הדגים מתקיימת כאן, שמע המוכר לדבריו ומחק תיבת 'כאן', עברו ימים אחדים ופגע בו 'חכם' אחר ושאלו, מדוע תכתוב 'מוכרים דגים חיים', וכי יש מי שיחשוב שהנך מוכר דגים מתים שכבר עבר זמנם... מחק המוכר תיבת 'חיים' ונשאר כתוב בו רק 'מוכרים דגים', שוב פגע בו רע אחר, ושאלו מדוע תכתוב מוכרים, וכי יש מי שיחשוב לרגע אחד שיש כאן 'חלוקה', הרי כל אחד יבין אף ללא אומר ודברים שמתקיימת כאן מכירה בעד כסף וממון, מחק המוכר תיבת 'מוכרים', ונשארה תיבת 'דגים' בלבד, עבר שם 'שכן' אחד וגער

בו, מדוע הוצרכת לכתוב דגים והרי כל הרחוב כולו מרגיש ויודע זאת עפ"י הריח הרע הנודף מחנותך, שכאן מוכרים דגים... דגים... המוכר הטיפש נתפעל גם מדבריו, ומחק תיבת 'דגים' ונשאר הנייר חלק לגמרי, כמובן שתוך זמן קצר הוכרח המוכר לנעול חנותו על מסגר ובריח מאין קונים נכנסים לחנותו... כי לא ידעו העוברי אורח בקיום החנות, אך למותר להאריך ולבאר באר היטב שלכך נדמה האיש שמתפעל מכל סובביו מכריו, ומשנה ארחות חייו יומם ולילה עפ"י מה שנדמה לו שהם סבורים שעליו לעשות כך או כך.

הגע בעצמך, וכי אדם שמאכל פלוני שנוא עליו יאכלנו מחמת שכל ידידו וכל מכריו וכל באי עולם סבורים שאין מאכל ערב לחיך יותר ממנו, והרי נפשו בוחלת בזה, ומדוע בשאר דברים כן תתפעל נפשו ורוחו ממה יאמרו הבריות. אלא כל אחד יעשה חשבון נפשו, מה טוב עבורו ומה לא טוב, ועפ"י"ז תהא הנהגתו בכל עת ושעה.

עוד בעניין זה נוסף, כי גם זו רעה חולה המכלה מנפש ועד בשר, מה שכל אחד רוצה להדמות לרעהו, הן ברוח הן בגשם, יומם ולילה לא ישבות בכדי להשיג בית מדור או לבושים כשל חברו, וכיו"ב ברוחניות, יומם ולילה יעמול יתייגע ויזיע בכדי ללמוד או להתפלל, להתנהג או להתהלך כמהלכו של רעהו, ומה יעלה בגורלו, להיות כחברו לא יגיע, ואת מהותו עצמו יפסיד...

להמחיש הדבר אספרה נא מעשה שלא היה, באחד הימים הילך לו הדב ביער כשהוא רעב וצמא, ומחוסר מאכל ומשתה הרגיש שעוד מעט קט הוא מת ועובר מן העולם, טיכס עצה והגיע לידי החלטה שיפנה להנהלת 'גן החיות' השוכן בסמיכות ליער, אולי יחוס עם עני ויתקבל לדור תחת סורג ובריח בתוככי גן החיות, ביום יביטו בו הבריות המבקרים בגן החיות להנאתם, ובלילה ינום על משכבו, ובשכר זה יסופק לו כל מזונו ומחסורו ע"י הנהלת גן החיות, ובוודאי עדיף לחיות בשבי מאשר למות כמשוחרר מחוסר מזון, וכן עשה.

בבואו לפני ה'אחראי' על ה'גן', אמר לו האחראי, שמע נא ר' דב, בכלוב של הדובים אפס מקום, אבל זה לפני כשבועיים אירע שוד ושבר בגבולנו, זקן הקופים הלך לעולמו, ועדיין לא נמצא לו 'ממלא מקום', אם תרצה אקבל אותך לשמש כ'קוף' בגננו, אמר לו הדב, מעולם לא הייתי קוף, כיצד אשכון בבית הקופים, והרי כל ה'מבקרים' יבינו כי אך לצון חמדת להם, אמר לו האחראי, אין בזה כל מעכב, אכניס אותך לבית ספרנו, ובתוך זמן קצר תלמד להלך על שתיים, לקפוץ על גבי העצים, לנבור בקליפות האבטיחים וכל מעשה הקופים, עד שכל הרואים יעידו ויגידו כי אכן יצור זה ממשפחת הקופים הוא, והכל יבוא על מקומו בשלום.

ויהי היום, נכנס הדב לבית הקופים, ולהוותו גילה כי ה'עבודה' קשה עליו, שהרי להתנהג כקוף עם גוף במשקל של דב אין זה פשוט כלל וכלל, אבל התחזק, כי 'מה לא עושים עבור הפרנסה'... עד לפנות ערב, אז הגיע עת סעודה והכניסו לפני הדב כמה בננות ובוטנים, וכמה שאכל מהם לא שבעה נפשו, ותרגז בטנו, וכי עבור אוכל כזה 'מסרתי נפשי רוחי ונשמתי...' הרי אוכל כזה מספיק לקופים ולא לדב, ואעפ"י שהנני מציג כל היום כקוף, מ"מ גופי דורש את שלו - לאכול כמות כשל דב...

בצר לו יצא הדב וטייל ברחבי הגן, תוך כדי הילוכו והנה הוא רואה שלט המודיע 'כאן מדורם של הדובים', כשהוא מלא געגועים נכנס לבקר את תושבי הבית - הרי בכל זאת שימש מלפנים כ'דב' והרי הוא נקרא 'דב לשעבר', משהחל לשוחח עם ה'דב' הראשון שפגע מצא שלידו נמצא שפע רב של בשר וכל מטעמים, שאלו ה'דב לשעבר' מדוע לא תאכל, הרי אצלנו הדובים נהגו לאכול כגון דא, ענהו ה'דב', שמע נא, באמת משעת לידה הנני 'קוף', אלא שלפני כמה חדשים בעודי 'משוחרר' הייתי 'מחוסר פרנסה', וכמעט שהגעתי עד שערי מוות, בלית ברירה פניתי ל'גן החיות' שם קידם ה'אחראי' את פני, ואמר לי, שמע נא, בכלוב של הקופים אפס מקום, אבל זה לפני כשבועיים אירע שוד ושבר בגבולנו, זקן הדובים הלך לעולמו, ועדיין לא נמצא לו 'ממלא מקום', אם תרצה אקבל אותך לשמש כ'דב' בגננו, אמרתי לו, מעולם לא הייתי דב, כיצד אשכון בבית הדובים, והרי כל ה'מבקרים' יבינו כי אך לצון חמדת להם, אמר לי האחראי, אין בזה כל מעכב, אכניס אותך לבית ספרנו, ובתוך זמן קצר תלמד להתנהג כדב, עד שכל הרואים יעידו ויגידו כי אכן יצור זה ממשפחת הדובים הוא, והכל יבוא על מקומו בשלום. וכך עשיתי, מאז ועד עתה הנני בשביה כאן בבית הדובים, אלא שבהגיע עת סעודה אינני מצליח לאכול אפילו כשליש מ'חבריי' הדובים, שהרי מ"מ גופי נולד כקוף ולא כדוב.

תמהו השנים על ההנהגה המשוונה, מדוע ישב דוב בין הקופים וקוף בין הדובים, מדוע יתנהג כל אחד בהנהגה שאיננה כפי טבעו ומזגו, מדוע יאכל כל אחד מה שאין לבו חפץ, מדוע האחד יחסר לחם ומשנהו יותיר בשר לרוב, והחליטו פה אחד, הבה נפנה אל האחראי, בבקשה פשוטה, לקיים בנו 'ואיש אל משפחתו תשובו', שיחזיר

אותנו, להיות כל איש שורר בביתו ומדבר כלשון עמו, הקוף ישוב לכור מחצבתו להתנהג ולאכול כקוף, והדב ישוב להיות כדב.

בשמחה רבה על ה'עצה' הפיקחת פנו אל האחראי והרצו את בקשתם, 'אחראי' זה נתקף בחמת זעם, ובקול גדול זעק 'חזרו למערכתכם', איש אל יצא ממקומו ביום ובלילה, יש כאן 'הנהלה', כל 'החלטה' שלה היא החלטה, יקוב הדין את ההר, ולא נשנה כאן סדרי בראשית, התחננו השניים על נפשם, ואמרו לאחראי, אנטשולדיגט (סליחה) מע"כ מדבר כ'חמור' וכמי שאין בו אפילו טיפה אחת של שכל ומדע, נענה האחראי ואמר, אכן, חמור הנני מבטן ומלידה, אלא שזמנים קשים באו עלי בעודי משוחרר מכל תפקיד, רעב הייתי ללחם וצמא למים, ובלית ברירה פניתי להנהלת גן החיות, אולי ימצא לי מקום בבית החמורים שבגנם, אך תשובה מיהרה לבוא, שב"ה 'חמורים' יש להם בשפע רב, אלא שזה לפני כשבועיים אירע שוד ושבר בגבולנו, ה'אחראי' על הגן הלך לעולמו, ועדיין לא נמצא לו 'ממלא מקום', אם תרצה נוכל לקבל אותך להיות ה'אחראי' על כל הנעשה בגן, שבתי ואמרתי להם, אבל אינני אלא 'חמור' גרידא, כיצד אהפוך להיות אחראי על כל הנעשה כאן... אמרו לי 'בעלי הגן' נכניס אותך לבית ספרנו, ובתוך זמן קצר תלמד להלך על שתיים, לנהל את הגן, והכל ישק על פיך, אתה תהיה ה'מוציא והמביא'... עד שכל הרואים יעידו ויגידו כי אכן יצור זה ממשפחת האחראים הוא, והכל יבוא על מקומו בשלום.

ולדין, כמעשה הקופים והדובים אנו נדמים, כשכל אחד מנסה להיות כמשנהו, איש אינו מרוצה בטבעיו ובתפקידו שניתן לו משמיא, ובכל עת הוא חותר, ודורש הנני הופך להיות כפלוני וכאלמוני, מה לך כי תסוב את שליחותך, שמח בחלקך שניתן לך מן השמים, נצל את כוחותיך וכשרונותיך, במקום ובמצב שהכניסו אותך אליו מן השמים, ודייקא משם תגיע אל תכליתך הטוב הן ברוח הן בגשם. חמל נא על עצמך, ואל תאבד את מה שנתנו לך, אל תפסיד את המקום אשר נתייחד עבורך בעולמו של הקב"ה בחיזור אחרי אושר אחר.

ויבוא עוד עפ"י מעשה 'שלא' היה, במי שרצה להתגייס לצבא מדינת רוסיה, ומדרכם היה לבדוק תחילה את נאמנות החיילים למלך ולמדינה, על כן פתחו בשאלה ראשונה - האם הוא מוכן ומזומן להעניק ולוותר על ביתו עבור המלכות, ויען זה האיש, הן, הנני מוכן לכך בלבב שלם... חזרו ושאלוהו האם ימסור גם את כל שדותיו למלכות אם הצאר ידרוש זאת ממנו, ויען, הן, משם הוסיפו לשאלו האם גם את עדרי הבקר שלו יתן למלכות, אף על זה השיב בהן, עד ששאלוהו, האם גם את ה'תרנגול' שלך תתן למלך, כאן כבר ענה האיש, לא ולא... לשמע דברים אלו שלחוהו מיד הביתה, כי אין זה האיש ראוי לבוא אל המלך לשרתו ולעמוד בשורות צבאו... על אשר איננו מוכן לתת כל אשר לו למלכות יר"ה. ובבואו לביתו שאלוהו בני המשפחה, הגידה נא, הייתכן, כדבר הזה, את כל היקר לך הסכמת לתת למלך, ורק את תרנגול הזול מכל הנ"ל לא הסכמת 'להיפרד' ממנו. ביאר להם האיש, הנה, בית אין לי, אף שדה מעולם לא הייתה לי וכמו כן עדרי בקר מעולם לא נמנו על 'רכושי', ע"כ אל תתמהו, כי מה שמעולם לא היה ברשותי אין לי קושי ולא מעצור להעניקו ברוב שמחה למלך, אבל, אותו תרנגול הנמנה בין רכושי הדל, זאת בשום פנים ואופן לא אמסור למלכות דבר שהוא שלי... ולפי דרכנו נאמר, פעמים הרבה האדם מחפש לעצמו עבודות גדולות, ועניינים שאינם שייכים לו, ואילו בבואו לידי נסיון בעניינים השייכים לו לפי מצבו מעמדו ומשפחתו וכו' אינו עומד בהם, ולזה נגיד, מה לך תר ומחפש להיות כרעך, היה מה שאתה אמור להיות, ועבוד את ה' ב'תרנגול' שניתן לך, בניסיונות ובמצבים שנמדדו בעבורך מן השמים, אז תירש טובה וברכה בזה ובכא. וכאותה שאמרו, שנקל על האדם לבקש 'מלוך' על כל העולם כולו ואילו על עצמו הוא שוכח להמליך, כיו"ב בקריאת שמע ינענע את ראשו לכל הרוחות, ויזעק ה' אחד - בז' רקיעים, בארץ ובארבע רוחות השמים ואילו הוא עצמו נשאר ח"ו מחוץ לכל הענין.

כג. איש יהודי היה באחד הכפרים, לפרנסתו שכר מה'פריץ' בית מזיגה ואחוזה גדולה וממנה התפרנס בכבוד, באחת השנים היה 'שווערע ווינטער' (חורף קשה) בה רבו השלגים והגשמים ונתמעטו השיירות העוברות ממקום למקום, וכתוצאה מכך לא נכנסו עוברי אורח ל'בית המזיגה' של היהודי דנו, וכמעט שלא הרוויח היהודי אפילו בעד לחם לאכול וכ"ש בעד 'דמי החכירות' מהפריץ... הגיע זמן הפירעון ועדיין אין בידו אפילו שווה פרוטה בעד החכירות, בלית ברירה נכנס היהודי בדחילו ורחימו אל הפריץ יר"ה, ויבך ויתחנן לו שיואיל בטובו לדחות את תשלום חובו לשנה הבאה ואז יפרע חובו בעד שנתיים האחרונים (בקוותו שבשנה הבאה תמלא חנותו בקונים ויהיו מעות מצויין בידו), נכמרו רחמיו של הפריץ האכזר ודחה את פרעון החוב לשנה הבאה. והנה עבר קציר כלה קיץ... ויבוא החורף ו'אודך' (כינוי לדבר הנשנה, והוא כדרך שכופלים את פסוקי 'אודך' באמירת ההלל) השלגים והמטר של אשתקד לא היו אלא 'משל' למה שנעשה

שאונו בנינו שובנים - מפלאי כוחה של תשובה
 עומדים אנו בימי ה'שובבי"ם' - ימים שיש בהם חפיץ^{כה}
 - הקב"ה מגלה שהוא חפיץ בנו אף אם הרחקנו
 נדוד עד מאד^{כז}, כה כתב ה'פרי מגדים' בספר 'המגיד'
 (ח"ג, שובבי"ם פר' שמות, עמ' קס בד"ה הנה) כי ג' פירושים

שאמרו בגמ' (פסחים מ:): 'לך לך אמרין נזירא סחור סחור
 לכרמא לא תקרב' (על הנזיר להתרחק מן הכרם, אף אם יצטרך
 משום כך לסבב ולהאריך דרכו שלא יפגע בכרם, בכדי שלא ישל באכילת
 ענבים) כך עלינו לגדור גדר ולעשות סייג ולהתרחק מכל
 אבק עוון, ואז ייטב לו ולזרעו אחריו בזה ובבא^{כח}.

בזו השנה... וממילא פסקו גם השיירות מלעבור... והנה קרב ובא 'יום הדין' - יום הפרעון, חשב היהודי לעצמו
 הכסף איננו ואני אנה אני בא - הרי הפריץ יחרוץ את דיני ואת דין כל בני ביתי להעלותנו במהרה לשיבה של
 מעלה... מה עשה היהודי, אסף כל חפציו ומטלטליו עלה על עגלה 'וישא יעקב רגליו ויברח' אל עיר מבטחים...
 אלא שבעמדו בשערי העיר פגע ב'פריץ' בכבודו ובעצמו וכבר חשש היהודי שנתפס בקלקלתו ומי יודע מה יעלה
 בגורלו, אך יהודי אינו מתייאש לעולם, ו'על אתר' מצא עצה נפלאה, מעצמו ניגש אל הפריץ וכה אמר - לא שכחתי,
 את חובתי אקיים - בעוד יומיים בבוא העת אכנס לבית הפריץ למלא ידיו בדמי החכירות... אלא שכעת הנני ממחר
 לעיר הגדולה כי למחר אנו עורכים 'יום טוב' כמו שידעת שבכל יום טוב אנו נוסעים לעיר הגדולה לחוג את החג
 בקרב מיודענו ומכירינו דשם, אמר לו הפריץ, לא ידעתי מה אמר מר, כי בקי אנכי במועדי ישראל והנני מכיר את
 'חג המצות, חג השבועות וחג הסוכות', שמא יואיל מע"כ לומר לי איזה יום טוב יש לכם היום... אמר לו היהודי
 היום הוא חג פליטתנו. בירכו הפריץ ברכת הדרך ונפטר ממנו לשלום וליהודי הייתה אורה ושמחה וששון ויקר...
 ויהי ממחרת יצא הפריץ לרחוב העיר והנה הוא רואה כי אצל היהודים 'עסקים כרגיל' - כל חנויותיהם פתוחות,
 אף בידיהם הם מחזיקים את הפלאפונים (סעל) ושאר דברי חול... מכיוון שכן שאל את היהודי הראשון שפגע כיצד
 הינכם מחללים את קדושת המועד בחוצות העיר, וכי לא 'יום טוב' היום לכם, תמה היהודי בפניו באיזה 'יום טוב'
 מדובר... אמר לו הפריץ, ה'מושקע' שלי (כינוי ליהודים חוכרי בתי המזיגה) גילה את אזני כי 'יום טוב' הוא לכם היום...
 מיד הבין היהודי ב'פקחותו' כי אכן יש כאן איזה 'יום טוב' - ששון ושמחה' בין המושקע והפריץ, עשה עצמו
 כ'נזכר' ושאל את הפריץ, שמא תאבה לומר לי כיצד כינה מושקע את היו"ט... א"ל הפריץ 'חג פליטתנו'... נענה
 היהודי ואמר, אכן, בוודאי חג זה הוא חג הגדול ביותר מכל חגי ישראל, אלא שנשתנה חג זה מכל החגים שהם
 מועד ומן קבוע להם, ואילו חג זה יש לכל יהודי זמן שלו שבו הוא עורך את 'פליטתו'...

אף לנו ייאמר, לכל יהודי יש 'חג פליטתנו' איש איש בנסיונותיו, זה בשמירת עינו וחושיו, זה בסתימת פיו
 מלדבר לשון הרע, זה בעצירת עצמו מלפגוע ברעהו, זה בתורה וזה בתפילה - כל אחד יקיים 'פליטתו' מהיצר
 בעיתו ובזמנו הראוי לו, ואכן, חג זה הוא החג וה'יום טוב' הגדול ביותר מכל מועדי וחגי בני ישראל.

כד. הנה איתא בנוסח ה'לשם יחוד' קודם הדלקת נר חנוכה (המובא בסידור היעב"ץ) 'ויהיו זרעי זרע החוב המוטל על ההורים לעשות).
 וחסידיים אהובים למעלה ונחמדים למטה ותחזק את לבבם לתורה ועבודה הכל ברצונך הטוב'. ופעם ניגש אחד
 אל הרה"ק הישועות משה' מוויז'ניץ ז"ע וביקש ברכה להצלחת ילדיו כשהוא אומר מלשון התפילה 'ותחזק את לבבם
 לתורה ועבודה', נענה לו הישועות משה' מיניה וביה 'הכל ברצונך הטוב'..., כאומר, דבר זה תלוי הרבה בידך ובמעשיך
 וברצונותיך... (אף שבהדי כבשי דרחמנא אין לנו השגות, ואין התוצאות תלויות במעשינו כידוע, אבל זהו החוב המוטל על ההורים לעשות).

כה. הרה"ק ה'דברי חיים' ז"ע (ריש פר' נח) מאריך הרבה להוכיח עד כמה הקב"ה מחכה לתשובת הרשעים אפילו אם
 הרבו באותם חטאים רח"ל, כי אין דבר העומד בפני התשובה, וראיה, שהרי חטאם של דור המבול היה 'כי השחית
 כל בשר דרכו על הארץ', שע"ז אמרו שאין מועיל תשובה, ומכל מקום אמרו חז"ל שהטריח הקב"ה את נח לעסוק
 בבניין התיבה מאה ועשרים שנה 'אולי ישובו', ולא עוד, אלא אפילו כשהתחיל המבול עדיין המתין הקב"ה מלהענישם
 שמא 'יחזרו בהם' ברגע האחרון ותקבל תשובתם, וכמו שכתב רש"י (בראשית ז יב) על הפסוק 'ויהי הגשם על הארץ'
 - ולהלן הוא אומר (פסוק יז) 'ויהי המבול', אלא כשהורידן הורידן ברחמים, שאם יחזרו יהיו גשמי ברכה, וכשלא חזרו
 היו למבול, ומבואר להדיא שאם היו פותחים בתשובה היתה מתקבלת ברחמים, ומעתה אם הקב"ה מצפה לתשובת
 אותם רשעים כדור המבול, על אחת כמה וכמה שהוא רוצה בתשובה של בן ישראל, ופשיטא שתתקבל באהבה וברצון.
 ואף דאיתא בזוה"ק שאין תשובה מועילה מ"מ אין לך דבר העומד בפני התשובה (ועיי"ש שמאריך לבאר דברי הזוה"ק).

כו. סיפר לי רב חשוב באחת הערים בארה"ק על בחור יקר שבראשית ימי בחרותו סר מן הדרך וירד עד לדיוטא
 התחתונה עד שלא הייתה עבירה אחת מן התורה שלא עבר עליה, ההורים שכלתה עיניהם למראה בנם עלם

באר הפרשה - פרשת וארא

שהייתם כבר 'שובבים', ואשתקד בימי השוכבי"ם חזרתם בכם ממשוכותיכם. מכל מקום כעת שובו אלי פעם נוספת ואקבל אתכם באהבה כ"י.

והזמן גרמא בימי השוכבי"ם המסוגלים לתיקון הנפש, וכמו שביאר הרה"ק ה'ישמח ישראל' (שמות אות ה-ו) שמרומז עניינם בתחילת שעבוד מצרים 'ועלה מן הארץ' (א י), שאפילו אם שקוע בארץ לגמרי גם כן יכול הוא להתעלות, ולכן קוראים פרשיות אלו בזמן הזה לרמוז על 'גאולת מצרים' לכל אחד ואחד כ"ט.

מעט מן האור - יחשיב ויתחיל עם פעולות קטנות בפרשתן (ח כג), 'דרך שלושת ימים נלך במדבר', ונתבאר במפרשים (עיי' אלשיך ג יח), כי כלל הדברים הוא שאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו

יש לתיבת 'שובב', א. מרד. ב. שבירה. ג. גירוש. כלומר אף החוטא שכבר מרד בה', ושבר את עצמו כלומר שנעשה בעל מום ע"י חטאיו, ואף גם זאת שנתגרש ממחיצתו של הקב"ה - לכולם יוצאת בת קול שובו בנים שובבים כ"י.

וזוסיף הפמ"ג שאף אם כבר שב בתשובה וחזר למרדו, אל יאמר היאך אשא פנים לשוב בתשובה בשנית ובשלישית וכו', כי רק העבד באדון אין תרופה - אם בנד בו פעם אחת ושתי יגרשנו עולמית מבלי אפשרות לחזור ולהתפיים עמו, משא"כ בן עם אב - אין ברירה, ומקבלו בכל עת ששב, וזהו 'שובו בנים שובבים'. כי אנו 'בנים למקום', והקב"ה מרבה לסלוח כאב המתרצה תמיד לבנו אף אם שב וחטא כמה וכמה פעמים. וזהו מאמר הקרא, שובו בנים - אף

חמודות שהפנה עורף לכל דבר שריח 'אידישקייט' (יהדות) נודף הימנו שפכו מאונם והונם על טובי המחנכים והחכמים לנסות להטות לבו לטוב, סך כל ההוצאות עלו למאה אלף \$... ואכן, ביום מן הימים חזר הבחור למקור מחצב נשמתו, ושב בתשובה שלימה עד שהפך ממש ל'תכשיט' פאר לתפארת המשפחה הנכבדה.

פעם אחת בשעת הכושר שאלו אביו, אמור נא בני יקירי, איזה דאלער מתוך מאת האלפים שהוצאנו עליך החזיר אותך לדרך הטוב והישר... ויען הבן ויאמר, אף לא דאלער אחד מכל מאת האלף. לכשתרצה לדעת מה השיבני, אספר לך, כי באחד הימים הקשים 'בין עבירה לעבירה' פגש בי רב פלוני (שסיפר את המעשה) וקדמני ב'שלוש עלים' במאור פנים הפלא ופלא, אמרתי לו, וכי ב'שלוש עלים' מקדמני הרב, וכי ידע מר עם איזה בעל עבירה הוא מדבר עתה, כי כזאת וכזאת עשיתי, אמר לו הרב עדיין חביבותא גבן, הקב"ה יושב ומצפה לשובך כי בנו אתה. הוסיף לו הבחור, מה אתה סח, והוסיף למנות עוד עבירות - חמורות שבחמורות, אך הרב בשלו - הקב"ה אביך שבשמים ממתין ומייחל לבואך אליו, נשק לו על מצחו ופטרו לשלום ברוב חביבות. וסיפר הבחור לאביו באותה שעה הייתי בדרכי לאיזה עבירה נוראה, אך דבריו אלו המיסו את לבבי ומשם 'שבתני בשלום לבית אבי, והיה ה' לי לאלוקים'. כז. ועל דרך שטר של מאה \$ (דולר), שאף אם יפול לבוץ, ויתלכלך ויתקמט לגמרי, עדיין שוויו מאה \$ בלא שום פגם, ולא נגרע מערכו מאומה... כך עצם מהות היהודי אינו משתנה לעולם... אלא שאם נתרחק - יחזור ויתקרב לבורא כל עולמים.

ויתחזק במעשה שהיה, פעם כבו בשוגג (ע"י טליתו) נרותיו של הרה"ק מסאווראן זי"ע בשב"ק, והיה הצדיק שבור מכך, עד שלא יכול היה לישן כל אותו הלילה, ולמחרת היום לא יכול היה לעמוד להתפלל ולומר פסוקי דזמרה, שהרי לרום מדרגתו חטא ופשע עד שהרהר בעצמו, הלא על ידי זה החטא 'הנורא' שחטאתי עתיד אני לירש גיהנום. ומה עושים הרשעים בגיהנום - אמרו חז"ל שהרשעים עומדים ואומרים שירה לפני הקב"ה, אם כן מה לי הכא ומה לי התם, אעמוד איפה כאן ואשורר לפניו. ומכאן, כי עיקר העיקרים שלא להביט על מעשה העבר, אלא תמיד על 'מכאן ולהבא'.

כח. כע"ז כתב הרה"ק מווילעדניק זי"ע (שארית ישראל שער השוכבי"ם, דרוש א') ברמז דברי חז"ל (חגיגה טו.) 'שובו בנים שובבים חוץ מאחר', שבימים אלו יש פתח לתשובה גם למי שכבר פגם כל כך ונקרא 'אחר' והרי הוא מצוי ושרוי 'חוץ' מהיכלות הקדושה. ויש בימים הללו כוח לכפר על פגם הלשון והקדושה אף למה שיוה"כ אינו מכפר (עיי"ש באריכות). וכל ערום יעשה בדעת ובתבונה לתפוס דרכי התשובה ולא להרפות.

כט. הגאון רבי שלום שבדרון זצ"ל היה דורש בקביעות בכל ליל שב"ק בבית הכנסת הגדול 'זכרון משה' שבעיה"ק ירושלים, בשבת אחת עמדו שני בחורים ברחובה של עיר, ואחד מהם שאל את רעהו, האם הנך הולך ל'שבדרון'...

צריך לילך לפי מדרגתו ולא יקפוץ כמ"ש למעלה, ואז ילך לבטח בדרכו, אף יסייעוהו (מן השמים), אך שזה האדם לא התחיל לילך בדרכו (וחיפש לו דרכים אחרות - של העומדים כבר במדרגה גבוהה ממנו) לכך לא סייעוהו. וזהו, אולת אדם, כלומר, מחמת איוולתו שעשה בלתי ישוב הדעת סילף דרכו, והוא (בא שלא בצדק) זועף על ה' למה לא סייעוהו...

ותן חלקנו בתורתך - הטהרה ושפע טוב ע"י עסק התורה בפרשתן (ו ט), 'ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה', ומבאר ה'אור החיים' הק' וז"ל, אולי כי לצד שלא היו בני תורה לא שמעו, ולזה יקרא קוצר רוח כי התורה מרחבת לבו של אדם, עכ"ל.

(ע"ז ג.) ולכן לא ציווה על פרעה לשחרר את בני ישראל עולמית, כי 'נסיון' זה למעלה מכוחותיו היה, ולא היה יכול לעמוד בו בשום פנים ואופן, רק נתבע ממנו להסכים כפי מדרגתו, לתת להם רשות לצאת לשלש ימים.

אדרבה, עלינו להלך ולעלות דייקא מעט מעט, הנה כתיב (משלי יט ג) 'אוולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו', נוראות כתב הגר"א בפירושו למשלי, וז"ל. כי אמרו ז"ל (שבת קד.) 'הבא ליטהר מסייעין אותו, ולפעמים אדם מתחיל ללמוד תורה ולעשות מצות, ואח"כ פירש - מחמת שקשה לו מאוד לפי שאין מסייעין לו, וזועף על ה' למה לא סייעוהו, ובאמת, (זה שלא סייעוהו) הוא מחמת איוולתו, והוא כי כל אדם

אמר לו רעהו, לא ולא, כבר שמעתי אותו עשרים פעמים... 'למזלם' עמד רבי שלום לאחוריהם ושמע את דבריהם הנאמרים באמת. למעשה, באמצע הדרשה רואה רבי שלום שהשנים נכנסו לבית הכנסת, נענה ר"ש וסיפר, בכביש הגדול נסעו פעם הרבה רכבים, לפתע החליט אחד מהנהגים לנוח מעט מעמל הדרך באמצע הכביש, עצר את רכבו, ופנה לעסקיו לקריאת 'כתבי עת' וכדו', כמובן שמיד נעשה לאחוריו 'פקק' (טרעפיק) ארוך, הללו פתחו ב'צפצופים' - מתחילה בפה רך, ולבסוף בעבודה קשה, ותיהום כל העיר, ו'גולם' חצוף זה בשלו, כמי שאינו מרגיש כלל בכל המתרחש סביבו - הוא עסוק בשטויותיו בריכוז מלא, לפתע הבין את הבלגן (טומה) פתח את דלת רכבו, ויצא ממנו במהירות, ופתח לזעוק לכל העומדים מאחוריו, די, חדלו לכם, מדוע הנכם מצפצפים ומצפצפים, וחוזרים על אותו צפצוף עשרות פעמים, כבר שמעתי אתכם, הפסיקו כבר... זועקים הם לעומתו, מה... וכי השתבשה דעתך, מה הרווחנו בזה ששמעת את צפצופינו, והרי אנו מצפצפים כדי שתזוז ממקומך, זוז ואז נשתוק, ובזה רמז להם, כי כל דברי המוסר והתעוררות, אין בהם מטרה כשלעצמם כמו המטרה שהשומע אותם יתחיל לזוז ממקומו, א"כ טענת 'כבר שמענו' מופרכת ביסודה היא.

כתב הרה"ק האמרי אמת' זי"ע לנכדו הבח' מוה"ר מנחם נתן הי"ד, וז"ל. ב"ה, א' פר' בא. לנכדי היקר מ' מנחם נתן שי'... ואשר כתבת לכתוב לך בענין יראת שמים, הנה אתמול נקרא בפרשה (וארא) 'הירא את דבר ה' (ט כ) וכתוב (פסוק כא) 'ואשר לא שם לבו' וכו', משמע כי ענין יראת ה' היא לשים לב לכל דבר, שלא לעשות דבר שלא יהיה לרצון לפני אדון כל, ולהאמין כי מלא כל הארץ כבודו, ובזה משיגים יראת שמים, זקינך הדו"ש, חי"ק. וכבר כתב המסילת ישרים (פ"ב) 'וההולך בעולמו בלא התבוננות אם טובה דרכו אם רעה, הרי הוא כסומא ההולך על שפת הנהר אשר סכנתו וודאי עצומה ורעתו קרובה מהצלתו'.

כי באמת תימה רבתי היא על אנשי מצרים, הרי כל אותם הימים המה ראו עין בעין היאך שמתקיימים דברי משה אחת לאחת, והדעת נותנת לחוש לדבריו ומדוע לא הכניסו כולם את מקניהם לתוך הבתים למען לא ינזקו בברד, ואף אם לא האמינו בודאי לדבריו, אך על כל פנים מדוע לא חששו מן הספק, ותגדל הפליאה ביותר על פי מה שמצינו במדרש (שמו"ר יב ב) 'הירא את דבר ה' מעבדי פרעה אמרו רז"ל זה היה איוב, ואשר לא שם לבו זה היה פרעה ועמו', ונמצא שבכל ארץ מצרים לא נמצא רק איש אחד שהאמין שעתידיה מכת ברד לבוא עליהם. אלא שאף שידעו בשכלם אך ליבם רחק מהם ולא התבוננו בלב. וכך גם בענייני יר"ש שכולנו חכמים וכולנו נבונים, אך הידיעה נשארת במח ובראש ואינה מחלחלת ויורדת ללב, ועל כך נאמר (דברים ד לט) 'וידעת היום והשבות אל לבבך', שאין די בידיעה כי אם בהתבוננות בלב. וכבר פירשו בלשון הכתוב (במדבר כד כ) 'ראשית גוים עמלק' שזה דרכו של עמלק הרשע לומר כי די ב'ראשית' - שידע בראשו ואין צריך גם להחדיר זאת בלב.

ל. מסופר שהרה"ק מהורנסטייפל התארח בבית חותנו הרה"ק ה'דברי חיים' זי"ע, כאשר עמד לשוב לביתו שבמדינת רוסיה נעמדה בתו של הדברי חיים ושפכה מר ליבה בפני אביה הק' אודות המלכות הרשעה, ובתוך דבריה

באר הפרשה - פרשת וארא

והיינו שהתורה מיישבת ליבו של אדם לא, ומסלקת ממנו כל דאגה, ומרעיפה עליו שללי תחיה לעמוד בכל צרה לב.

עוד איתא בגמרא (ע"ז יט.) במעלת לימוד התורה 'כל העוסק בתורה, הקב"ה עושה לו חפציו'. ובמהרש"א מבאר, כי ה'עוסק בתורה' יצליח בכל ענייניו^ל אף ללא השתדלות כלל, וסגני לו לחפץ ולרצות בדבר מסוים - והקב"ה עושה לו 'חפציו'.

זהו זמן גרמא להתחזק בעסק התורה, וכמו שכתב הרה"ק ה'אוהב ישראל' ז"ע (סוף פר' ויחי), וז"ל, מי שנוגע בראת ה' בלבבו צריך להתאמץ בכל יכולתו ולעשות תשובה וכו', ובפרט בימי פרשיות של שובכו"ם המסוגלים לכך וכו', ועיקר התשובה היא ע"י תורה ותפילה וצדקה כל אחד ואחד לפי יכולתו, ובפרט בלימוד תורה שבע"פ ולברר הלכה בליבון ובידור יפה, עיי"ש.

אב הרחמים הוא ירחם עם עמוסים, והוא יושענו ויגאלנו גאולת עולם בבוא לציון גואל בב"א.

אמרה שהיא קשה יותר ממצרים. נענה לה אביה הדברי חיים, אל תאמרי כן, שהרי במצרים עדיין לא היה לבני ישראל את התורה המשיבת נפש, אולם אנו יש בידנו את התורה שבכוחה נחזיק מעמד.

לא. ואכן החזון איש היה מייעץ למי שמסתפק כדת מה לעשות ואינו יכול להכריע, שילמד דף גמרא ועל ידי זה תתישב דעתו עליו ויוכל לגמור בדעתו ולהכריע צדדי הספק.

וכך אמר הרה"ק ה'דברי שמואל' ז"ע, 'כשיש לאדם דאגה קטנה, העצה שילמד דף גמ' אחד, ואם יש לו דאגה יותר גדולה ילמד ב' דפים גמ', וכשיש לו דאגה קשה מנשוא ילמד שלושה דפים גמ', ואז יוכל להתחזק ולהתגבר על הכל' (לקוטי אמרים אות סג). ובזה ביארו במה ששנו חכמים בלשון המשנה (אבות ו' ו) בתוך המ"ח דברים שהתורה נקנית בהם 'ומתיישב לבו בתורה', שהכוונה ומתיישב לבו - במה, בתורה, ע"י עסק התורה כראוי.

לב. וידע נאמנה כי ביותר חביב לפני הקב"ה הלומד תורה מתוך הדחק. מעשה בשני אחים, אחד עשיר ואחד עני ואביון, העני היה יושב באוהלה של תורה ואחיו העשיר היה משגר לו שמונה זלוטי למחייתו מדי שבוע בשבוע. לימים אמר העשיר לאחיו ברצוני להתחלק עמך בשכר לימודך תמורת זאת שאני מעלה לך מעות לפרנסתך. השיב העני שברצוני להתייעץ על כך עם רבו הגה"ק רבי חיים מוואלאז'ין, ויען הגר"ח, שהנה ודאי מקבל העשיר שכר על לימוד העני אף אם לא יתנו ביניהם, שהרי לא גרע חלקו מאותם הנשים המקבלים שכר על כך שמסייעים לבעליהם ללמוד, וכפי שאמרו בגמ' נשי במאי קזכי וכו', אך בשכר המיוחד לעמלי תורה מתוך הדחק אין לו שום שייכות, ולא יועיל אם יתנה על כך, שהרי מ"מ אינו מתוך הדחק.

לג. הגה"צ רבי אלחנן היילפרין זצ"ל מביא (בספרו אמרי חן) ששמע רמו נאה ומתקבל בלשון הכתוב שבסוף פרשתו (ט לב) 'והחטה והכוסמת לא נוכו כי אפילות הנה', כי הנה 'חטה' בגימטריא כ"ב, ורומז לתורה שבכתב שנכתבה בכ"ב אותיות, 'כסמת' אותיות 'מסכת' והיינו תורה שבעל פה, ועל כך נאמר לא נוכו כלומר, שכל לומדי התורה שבכתב ובעל פה יהיו נשמרים מכל הכאה וצרה, ולא עוד אלא 'כי אפילות הנה' והיינו כדברי חז"ל (תנחומא טז) 'פלאי פלאות נעשו להם', שהקב"ה יעשה עמהם נפלאות כהנה וכהנה.